

Temesi Ferenc
FINTA EDIT VILÁGA

Erdélyből minden másképp látszik, mint a kishazából. Ezt már Mózes Attila, a festő néhai férje írásaiból megtanultam, aki az egyetlen magyar író volt, aki – mint én – tizenkét éves korára kiolvasta Zola regényfolyamát, a Rougon-Macquart-ciklus 20 kötetét. Hogy mi köze ehhez a kiállításához?¹ Röviden: nem sok. De el kellett kezdenem valahogy, hogy a naturalizmustól eljussak Finta Edit szürrealizmusáig.

A 21. század a nőké, és ezt Finta már a 20.-ban látta. Ebben a kiüresedett térben, amelyben élünk, a káosz metafizikája az úr, virágzástól az örök hóhatárig. Emberek még vannak Finta képein – ennél fontosabb jel nincs is –, de már arctalanok. Miközben nőik. Egyikük ruhája a haja.

Az *Angyal* fekete, szürkésfehér végű tógában hátat fordít a nézőnek, a kék ég is besötétedik fölül. A *Mütermesarak* székén ott van szinte állandó motívumként a gyűrött drapéria, az asztal tele vázlatlapokkal, fölöttük lángok, a petróleumlámpa már-már otthonosságot sugall. Az *Elfolyó homok csöndje* hullámos, mint a tenger. Az *Ünnep* se ilyen fekete dombok előtt készülődik, könyvformák, üres levélboríték – az örömnapp megtartásának lehetetlenségét képezi meg. A *Színpadi fényben* is háttal áll nekünk a fő alak, megvilágított arcát nem láthatjuk. Az *Ódán* érzem *A függönyök palotája* című Magritte-kép hatását. A *Madonna zöldben* című festményen még a nap is zöld. Egyik legkedvesebb képem Fintától a *Fiumei ablakok*, amelyet középen, ferdén egy ereszcsonatorna vág ketté, sebhelyes a vakolat, de az ablakok üvegein megcsillan pirosan a fény. A nyitott ablakszárnyakon kilobban egy fehér kelme, a másikon tán egy női ruha. Nekem felér két önarcképpel. A *Kiüresedett tér* az embernélküliség metaforája. A figyelmes szemlélő láthatja, hogy a kelmék és a tájak redői, ráncai, gyűrődései rimelnek egymásra.

1 A szöveg Finta Edit *Ködszitalás* című kiállításának a megnyitóján (2019. május 21., Budapest, Magyar Írószövetség székháza) elhangzott beszéd szerkesztett változata. A megnyitó keretében került sor a művésznő *Elfolyó homok csöndje* című könyvének a bemutatójára is.

A nagy festők mind egyszerűsítők. Az örök szemlélődést kell a vászonra vinniük, a szellem láthatatlan, mozdulatlan szépségét, egyetlen ecsettel megjelölve a hatalmas üresség lényegét. Régi időkben a bölcsek, ha nem éreztek felháborodást, nem alkottak. Fintát gyakorta meglátogathatja ez az érzés. Raffaello mondta, hogy az ember nem gondolkozik festés közben. Rouault egyenesen az életről való megfélemezésre használta festészetét. A képek a vég nélküli magányból jönnek, mondta Rilke. A művészek az egyéni szellem és érzékenység gyűjtőpontjai a társadalomban. A művészet kimossa a lélekből az élet mindennapjainak homokját, mondta Picasso. Finta festészete lázadó, individualista, a szabályoktól eltérő, mesterkéletlen, túlérzékenységből fakadóan ingerlő, de mindenképpen izgatóan hat nézőjére. Ha képeit nézzük, nemcsak azt látjuk, amit Finta festett, hanem magunkat is. Ha embertelen tájat fest, az mizantrópiájának csúcsa.

Finta Edit majdhogynem realista is, mert hüen tudja visszaadni azt, ami a realitáson túli. Azt, ami már nincs ott, írta Mózes Attila. A szürrealizmus végletekig vitt realizmus, mondom én.

Finta képei nem rejtenek el semmit. A rejtélyt magát ébresztik fel a nézőben. A művészet célja a titok, a rejtelem, mondta és festette Magritte. Hozzátette: szürrealistának lenni annyit tesz, mint elzárni mindent, amit láttunk, mindig készen állva arra, ami sose volt. Az emberek szeretik Finta képeit, mert szeretik a rejtélyeket. Az öreg, húrtales hegedű alatt, amelyben benne zeng az egész néma világ, múlik az időnk a homokórában, de a jégablak közül lángok villannak. A köd, a szürkesség, a sötétség – Finta eszközei világunk megjelenítésére.

Az ecset dalai ezek, ereszkedő pentatonban. Az élet mindig is utánozta a művészetet, mondta a szökött irodalmár, a média első tudósa, McLuhan. A halhatatlanság meg vagy itt van a sarkon túl, vagy nincs is. A művek az időutazók, nem az ember. A mű marad, mint a part, ami mellett életünk folydogál. A remény és az aggodás lök minket a jövőbe, amely mára afféle szólásforma lett. Ha befelé nézünk e képek láttán, ott a kérdés bennünk, túléljük-e ezt a világfájdalmas világot.

A művész annyit mondhat művészetéről, mint egy növény a kertkultúráról. Finta ezért a képek címeiben ad néha magyarázatot, de nem mindig akar. A *Király és királynő II.* című képen nagyon is sejtjük kik ültek az üres trónszékeken, amelyek közül már csak a királynőtét világitja meg a fény. A nők az erősebb nem, ők a túlélők.

Nincsenek kulcsszavak, álkulcsok vannak ebben a világban, amelyben a *Jelenések könyve* időszerű olvasmány. Ezek a képek megértetik velünk, hogy a boldogság is emberhez fűződő titoktól függ, s hogy egyetlen feladatunk e titok megismerése. A befejezett kép meglepetés, és alkotóját lepi meg elsőként. A titok – megint Magritte-ot idézve – természeténél fogva ellenáll mindenféle rendnek és rendszernek. Nem a festékkereskedőknek, a közönségnek tetszik. Nincs különbség a szó és a kép között, de csak egyetlen értelemben: festékből van mindkettő. A költészet például közelebb van a festészethez, mint a prózához. A művészetben semmi új nincs, kivéve a tehetséget, mondá Csehov. Ezt az újat láthatjuk itt az Írószövetségben a falakon. Lássuk is, még sokáig!

Fiumei ablakok, 1977 (80 x 69 cm, olaj, vászon)